

Alternatív finanszírozási lehetőségek a közszférában. Elméleti áttekintés és a diákhitel II. példája

Balogh László* - **Balogh Máté**** – **Ágoston Anita***

Abstract **Alternative financing opportunities in the public sector. Theoretical overview and the example of the Hungarian „Diákhitel II.” (Student loan 2).** To the state with the problems of national debt, the pressure of economic recovery and transportation costs, the question of how to manage during the allocation without damaging the fundamental social goals and interests (harm minimization) is even more urgent. In connection with this problem we summarized the results up to now of our research about the growth of public expenditure in the 20th century. We briefly touch the literatures’ results on stopping the expenditures and finally we reveal some problem and opportunity of searching financing alternatives with the help of the Hungarian “Diákhitel II” (Student Loan 2) construction.

Keywords role of the state, public expenditure, alternative financing, student loan

1. Bevezetés

Az államadósság, gazdaságélénkítés kényszere és a transzferkiadások szorításában vergődő államok számára egyre sürgetőbb annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy az allokációs funkció gyakorlása során miként lehet az alapvető társadalmi célok és érdeke sérelme nélkül (sérlemének minimalizálásával). E probléma kapcsán foglaljuk össze eddigi kutatásunk eredményeit az állami kiadások XX. századi növekedésével kapcsolatosan. Röviden érintjük a kiadások megállításával kapcsolatos szakirodalmi eredményeket, végül a hazai diákhitel II. konstrukció esetének segítségével próbálunk rávilágítani a finanszírozási alternatívák keresésének néhány lehetőségére és problémájára.

Az állami szerepvállalás erőteljes növekedése a 20. században indult meg. Jóléti típusú államok alakultak ki a fejlett európai, főként angolszász országokban. Az ellátandó feladatok köre kibővült, mely ahhoz vezetett, hogy a költségvetés kiadásai ugrásszerűen megnöttek. Ezzel szemben viszont a társadalom részéről emelkedett a minőségi közszolgáltatások iránti igény is. A közvéleményben megrendült a bizalom, mivel a közszférában található folyamatokat és eljárásokat átláthatatlannak és bonyolultnak találták. Az ellátandó feladatok tisztázatlansága is erősítette a felháborodást.

* Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar
E-mail: agoston.anita@ke.hu

** University of Cambridge, Pembroke College

Az államoknak az utóbbi évtizedekben több kihívással szembesülniük, melyek mind-mind nehezítették a csökkenő forrásokkal való gazdálkodást.

A hatékonyság korábban is alapvető követelmény volt a közpénzek gazdálkodásában, de ez az elvárás napjainkra kiegészült az eredményességgel. A források felhasználásának eredményessége sokszor nehezen határozható meg, mert különböző érdekek állnak egymással szemben. Ennek ellenére több reformot hajtottak végre az utóbbi évtizedekben, melyek legfőbb közös tulajdonsága a csökkenő források hatékony felhasználásának biztosítása a minőségi színvonal megtartása mellett. Témánk szempontjából most elsősorban az érdekes, hogy ezek a reformfolyamatok hol vezetnek új finanszírozási módok és források bekapcsolásához.¹

2. Az állami szerepvállalás növekedése

Mint azt a Zimmermann–Henke közpénzügyi tankönyvéből idézett táblázat is mutatja (1. táblázat), a XX. század az állami beavatkozás mértékének nagyon jelentős növekedését jelentette az alapvetően piacgazdasági viszony között működő országok mindegyikében. Ez a növekedés mindenütt megtalálható ugyan, de a mértékében tapasztalható különbségek megengedjük, hogy didaktikai céllal megpróbáljuk ezeket kategorizálni.

Az állami szerepvállalás növekedéseinek okait összefoglaló 2. táblázat egyik oszlopa a magyarul is hozzáférhető (Cullis–Jones, 2003) könyv evvel foglalkozó fejezetére utal, így nem szükséges hozzá külön magyarázatokat fűzni. Egyszerű, ugyanakkor jól megragadható a XX. századi növekedés a Blankart által jegyzett magyarázatban.

Eszerint vannak olyan, a gazdaságban és társadalmunkban rejlő természetes okok, amelyek következtében közvetlen demokrácia körülményei közt vagy akár a jóindulatú diktátor esetét feltételező modellben is érvényesülnének. Ebből az első, hogy a jövedelmek növekedésével, a szükségletek piramisa alapján egyre nő az olyan javak fogyasztása, melyekhez piaci kudarcok kapcsolódhatnak, így indukálják az állami szerepvállalás növekedését. Az adóár-rugalmasság következtében az adóterhek jelentős részét viselő szereplőknél természetessé válik az a törekvés, hogy az egymást legalább korlátozottan helyettesíteni képes javak közül a közszolgáltatásként hozzáférhetőt igyekezzenek preferálni. A népesség növekedése nem egyenletesen zajlik, hanem erősen a városokra, ezek közül is a nagyvárosokra koncentrálódik, ahol a közszolgáltatások mértéke jelentősen meghaladja a kisebb településeken szokásosat. Emellett a népességnövekedés egyúttal a népesség öregedésével is jár, ami szintén növeli a közszolgáltatások iránti igényt. Mindezekhez járul még a képviselői demokráciák néhány olyan törvényszerűsége, melyek a költségvetési kiadások növelésére irányuló törekvéseket támogatják, míg azok visszaszorítására nem alakult ki semmilyen korlátozó mechanizmus.

Az, hogy a Zimmermann–Henke táblázatból (1. táblázat) az ezredforduló környékén egyes országokban már az állami szerepvállalás visszaszorítása is kiolvasható, a túlnövekedett állam következtében felerősödő kormányzati kudarcok felismerésének következménye. Minthogy azonban ebbe az irányba nem hatnak kényelmes automatizmusok, a csökkentés folyamata gazdaságilag problémás, politikailag hálátlan és a kiadások hasznélvezői számára fájdalmas. Így általában utolsó megoldásként tud terítékre kerülni. A fejezet elsődleges vizsgálati tárgyát képező EU-tagországok

¹ Ágoston–Wickert–Balogh 2011.

mindegyikéről elmondható, hogy ezek alapvetően finanszírozó típusú államok, ahol az államgazdaság-céljait fiskálisan, elsődlegesen kiadási programokkal és az ezek finanszírozásához szükséges adók kivetésével éri el, másodlagos szerepet hagyva a gazdasági szereplők közvetlen utasításokkal való irányításának. Itt most így nem kell hosszan idéznünk a finanszírozó és a kényszerítő állam tevékenységének eltéréseit. A finanszírozó államokra vonatkozó számadatok (4. táblázat) különbözőségében való eligazodásban segíthet, ha kategorizáljuk az államokat aszerint, hogy milyen mélyen és milyen célokra való felhatalmazás alapján avatkoznak a piactudományi folyamatokba. Az első csoportba, az úgynevezett „szabad piacgazdaságok” közé (nem a klasszikus közgazdaságtan értelmében, hanem az ezredforduló realitásai között) azokat az országokat soroljuk, amelyek az állami beavatkozást egyöntetűen szükséges rossznak tartva igyekeznek azt minimalizálni, és csak az abszolút módon jelentkező piaci kudarcok esetére korlátozni. Ennek következtében ezekben a gazdaságokban a költségvetési beavatkozás mértéke alig haladja meg a GDP egyharmadát. Ideáltipikus példájuk az Amerikai Egyesült Államok. Az előbbivel ellentétben a „jóléti állam” esetében a széles körű társadalmi esélyegyenlőség és a mindenki számára biztosított viszonylag kedvező életkörülmények biztosítása érdekében ezek az országok kiterjedt állami egészségügyi és oktatási intézményrendszerrel rendelkeznek, és a költségvetési szektor kiadásai megközelíthetik (egyészámítások szerint, bizonyos időszakban el is érhetik) a GDP kétharmadát. Az uniós tagországok nagyobb részét leginkább az úgynevezett „szociális piacgazdasági” viszonyok jellemzik. Itt a gazdaság egyes területein, a szabad piacgazdasághoz hasonlóan, kegyetlen viszonyok érvényesülnek, más területeken, jellemzően például a nyugdíjrendszertől az egészségügy nagy részén át az oktatás szélesebb-szűkebb eleméig, a társadalmi szolidaritás (méltányosság) jegyében (a hitelarányoknak sem ellentmondva) erős állami beavatkozással találkozhatunk. A csoport tipikus példái az EU két nagy kontinentális hatalma, Németország és Franciaország tekinthető. Érvényesülni látszik az a tendencia is, hogy az alacsonyabb egy főre jutó GDP-jű tagországok, melyek számára különösen fontos a gazdasági növekedés, általában kisebb állami szerepvállalással, elsősorban erősen visszafogott szociális kiadásokkal kénytelenek beérni. Magyarország helyzete ellentmondásos, mely az állam hazai szerepvállalásának újragondolása irányába mutat. A kiadási oldalon a lehetőségeinkhez képest viszonylag magas szociális kiadások és a jelentős államadóssághoz kapcsolódó fizetési kötelezettségek kényszerítik a gazdaságra, komoly versenyhátrányt okozva elsősorban az élőlomb alkalmazásában. Hasonlóan megfontolásra érdemes következtetésekre juthatunk az államháztartás egyes alrendszerének egymáshoz viszonyított aránya tekintetében. Ennek kétfő pontja a társadalombiztosítási rendszer, valamint az, hogy az általa ellátandó feladatokhoz, az általa működtetett szervezetek és az alkalmazott személyek számára képest meglehetősen alacsony az államháztartás helyi szintjének pénzügyi szintje.² A második táblázat utolsó oszlopa jelzi, hogy a 2008-as válság elhúzódó hatást gyakorolt az állami kiadásokra. A stabilizációs funkció működtetése szinte mindenütt a kiadások ismételt növekedését eredményezte, mely a GDP-hez viszonyítva így néhány országban még soha nem látott szintet ért el. Hogy ebből a visszarendeződésből mennyi az átmeneti, és mennyi bizonyul tartósnak, arra csak néhány év múlva fogunk tudni hitelesen válaszolni. Az biztos azonban, hogy ezek a folyamatok is abba az irányba mutatnak, hogy az állami allokáció közszolgáltatásokhoz kapcsolódó kiadásait, akár a hosszútávú társadalmi fejlődés diktálta szempontok megsértésével is szükséges lehet visszafogni. Ahol lehet, ott a közös célok megvalósításához új forrásokat szükséges bevonni.

² Adorján 2012.

3. A finanszírozás privatizációja és a diákhitel II.

A 4. táblázat kínálta fájdalma, de többségében már mindannyiunk által jól ismert menüből – témánkhoz illeszkedően – a táblázatban Brümmerhoff nevével fémjelzett lehetőséget, a finanszírozás (részleges) privatizálását választjuk ki. Ebben az esetben a közszolgáltatást továbbra is az állam nyújtja, de azt nem vagy nem kizárólag adóbevételekből finanszírozzák. Így részlegesen különválnak a z állami kiadásokról és a bevételekről való klasszikusan egységes költségvetési döntési folyamat. Azt is el kell dönteni, hogy a finanszírozás árak vagy díjak (költségtérítések) útján történjen-e. Már a díjak szedése jelentős allokatív hatással jár, gyakran pozitívan hat a nem hatékony költségserkezetre ugyanakkor keresletorientált érdekeltséget teremt. Ennek az utóbbi időkből legelterjedtebb példái az autópálya-díjak és a felsőoktatási tandíjak. Nincs azonban értelme a finanszírozás privatizációjának, ha az később kamatokkal terhelt állami kiadások egyszerű megelőlegezése (lásd pl.: néhány hazai PPP konstrukció – a szerzők megj.) vagy semmiféle hatékonysági nyereség sem fűződik a konstrukció változásához.³

A hazai költségvetési gyakorlatban az egyik ilyen terület, ahol a szolgáltatás színvonalának szándékolt megőrzése mellett, az állami finanszírozási lehetőségek fájdalmas szűkítésére kerül sor az a felsőoktatás. Ennek az iránynak a fiskális kényszeren túl számos gyakorlati és elméleti is van. Gondoljunk csak az Egyesült Királyságban végrehajtott drasztikus tandíjemelésre vagy tekintsünk bele Brümmerhoff közpénzügyi tankönyvének legfrissebb kiadásába. Szerinte a felsőoktatás állami finanszírozása egyrészt olyanokat támogat, akik tanulmányaik után magasabb jövedelmet fognak realizálni, így az állam „beruházása” náluk térül meg, másrészt az állami pénzek felülspecifikáltan támogatják a magasabb, hagyományosan „akadémiai” jövedelmű családok gyermekeit.⁴

A finanszírozás privatizációjának egyik legfrissebb és egyben legnagyobb volumenű példája a hazai felsőoktatási rendszer finanszírozásának egyik sokakat érintő eleme. Ennek alapján a 2012/13-as tanévtől kezdődően a hallgatók állami ösztöndíjas, részösztöndíjas vagy önköltség-térítéses kategóriákban kerülhetnek felvételre. Aki nem fér be állami ösztöndíjas helyre, annak a kormányzat a diákhitel II. rendszer életre hívásával kívánja a családi anyagi háttértől legalább részben független továbbtanulási lehetőséget biztosítani. Az eddig is nagy sikerrel működő – kötetlen felhasználású – diákhitel I. rendszerrel szemben az új lehetőség kizárólag az önköltség-térítés megfizetésére vehető igénybe.

„A régi diákhitel-rendszerben prudens módon alacsony volt a felvehető hitelösszeg (a költségtérítésre azért elég volt), a kamat nem volt támogatott, a rendszer önfenntartó módon működött. A törlesztési feltételek rugalmasak voltak és a 6-8-9% százalékos törlesztési hányad nem veszélyeztette a diplomások megélhetését. A rendkívül alacsony kamat (8% szemben a 20-30%-os banki THM-mel) egyrészt a DHK forrásaira (EIB hitelek, MFB hitelek, diákhitel-kötvények) vállalt állami garanciának, másrészt az EIB által nyújtott kedvező kondícióknak, harmadrészt a nagyon magas visszafizetési fegyelemnek és az alacsony működési költségeknek volt köszönhető. Meg kell jegyezni, hogy a Diákhitel I kapcsán óriási bravúrral (meg jó adag szerencséivel) sikerült elérni, hogy az Eurostat szabályai szerint a hallgatói hitelállomány (jelenleg 244 Mrd forint) nem minősül államadósságnak, annak ellenére sem, hogy az állam garanciát vállal a refinanszírozó hitelekre. Ennek fő oka, hogy a hitelezési koc-

³Brümmerhoff 2011, 228. old.

⁴Brümmerhoff 2011, 302. old.

kázatot nem az állam viseli, hanem a kamatba beépített kockázati prémiumon keresztül a hitelfelvevők közössége.”⁵

Az állami garancia és az állami kamattámogatás rendszere miatt a diákhitel II. intézménye azonban egyáltalán nem jelenti a finanszírozás teljes privatizációját. Az indulás időszakában, különösen, ha a Diákhitel Központ piaci forrásokból tudja az új kihelyezéseket finanszírozni, a rendszer valóban az önköltségtérítések teljes összegével tehermentesíti az államot. Érdeemes lehet azonban azt is megvizsgálni, hogy ez a kettős kötelezettségvállalás hosszútávon mekkora terheket róhat a költségvetésre és ezen keresztül természetesen az adófizető állampolgárookra.

4. Egyszerű modell a hatások becslésének előkészítésére

Alábbi, durván leegyszerűsített modellünkben nem volt célunk a diákhitel II. rendszer valószínű tényleges pénzügyi pályájának bemutatása. Pusztán két egyszerű kérdésre kerestünk választ. Az egyik, hogy már teljesen felfutott rendszer esetén hogyan lehetne az önfenntartó (állam számára teljesen tehermentes) működés feltételeit megadni. A másik pedig, hogy milyen módon lehet az állam vállára nehezedő, elvileg elképzelhető, maximális terheket megbecsülni.

Modellfeltételek:

L –Összes hitelvolumen, $L \approx N(k+n)\frac{Q}{2}$

N –Diákhitel adósok

i –Diákhitel kamatláb (szemeszterenként)

I –Államkötvény-hozam(szemeszterenként)

n –Futamidő (szemeszter)

Q –Önköltség-térítés (szemeszterenként)

O –Működési költség aránya a hitelállományhoz

k –Tanulmányi idő (szemeszter)

r –Fizetéseképtelenségi arány

Annuitásos törlesztés, szemeszterenként

Mivel a tanulmányok finanszírozása félévekben követhető legegyszerűbben, így a szokásos éves vagy havi kamatok és kifizetések helyett ezek féléves megfelelőjét használtuk (ez könnyen számolható, de legalábbis becsülhető a szokásos mennyiségekből).

A modell paraméterei: L az adott időben kinnlevő teljes hitelösszeg, N a diákhitelt felvevő diákok száma, i a hitel diákok által fizetett féléves kamata, I a magyar állam által a diákhitel finanszírozására felvehető hitelének kamata (alternatíva költségként felhasználva), n a diákhitel törlesztésének futamideje félévekben, Q a féléves költségtérítés, O a teljes hitelösszeg azon hányada, amibe a hitelrendszer kezelése kerül, k a diákok által végzett félévek száma és r a fizetéseképtelen diákok hányada.

Néhány durván egyszerűsítő feltevést tettünk a számolások könnyítéséhez: az előbb felsorolt paraméterek mind állandóak, valamint a diákhitel törlesztése fix féléves részletekben történik, ezen kívül feltettük, hogy az állam a teljes állományt hiteltől finanszírozza, továbbá csak a korábban felvett hitelösszeg után keletkezik költség (vagyis az aktuális félévben folyósított hitelek után még nem).

⁵Berlinger 2012.

Ha ezzel a törlesztéssel számolunk, akkor l hitelösszeg esetén, n féléves futamidővel, i féléves kamattal a fix féléves részlet: $p = l \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1}$

Vegyük észre, hogy fix féléves részletek esetében a törlesztésekből származó bevétel kizárólag a teljes hitelösszegtől, a féléves kamattól és a teljes futamidőtől függ, a hitel kiadása óta eltelt időtől nem. Ez azt jelenti, hogy nem kell a különböző éveken kiadott hiteleket egyenként kezelni.

Egy félévre lebontva az állam diákhitellel kapcsolatos pénzforgalma a következő: Kiadások: új hitelek folyósítása, kamatok fizetése a korábban finanszírozásra felvett kölcsön után, rendszer működtetése (adatgyűjtés, feldolgozás, beszédés, etc.), amit a következőképp írhatunk:

$$N \cdot Q + L(I + O)$$

Bevételek: a korábban folyósított hitelek törlesztése (a nem törlesztésképtelen diákoktól):

$$L \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1 - r)$$

Tehát a diákhitel konstrukció fenntartásának éves költsége:

$$N \cdot Q + L(I + O) - L \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1 - r)$$

Először is vizsgáljuk meg, hogy mi annak a feltétele, hogy egy bizonyos felfutási idő után (ez a hitelek törlesztési ideje, vagyis n félév) a rendszer az államnak ne jelentsen kiadást. Ez akkor áll elő, ha

$$N \cdot Q + L(I + O) < L \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1 - r)$$

ezt a kifejezést átrendezve láthatjuk, hogy ez egy megkötést ad az újonnan folyósított hitelek és a korábbi teljes hitelösszeg hányadosára:

$$\frac{N \cdot Q}{L} < \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1 - r) - (I + O)$$

Látható, hogy bizonyos paraméter értékek esetén a jobb oldal negatív, tehát semmilyen hányados esetén nem lehet önfenntartó a rendszer. Érdekes módon ezt találjuk a tervezett mennyiségek megadásával is, ha $i = 1\%$, $n = 50$ (25 éves futamidő), $r = 1.5\%$, $I = 2\%$, $O = 1\%$ értékeket adunk meg, egy olyan hitelrendszert kapunk, ami még a felfutási idő után is állandó finanszírozást igényel az állami költségvetésből. (Lásd 6. táblázat)

Milyen irányba változtassuk a paramétereket, hogy fenntartható konstrukciót kapjunk? A fenntartási költséget és az állam által felvett hitel költségét ennél alacsonyabbra nem igazán lehet szorítani, így marad a futamidő rövidítése (amely viszont valószínűleg emelné a fizetésképtelenné váló diákok arányát), vagy a fix kamat emelése. Ha a futamidőt fix kamat mellett csökkentjük 18 félévre, akkor a jobb oldal már nem negatív, viszont csak akkor lehet önfenntartó a rendszer, ha a hányados (újonnan

kiadott hitelek/teljes hitelösszeg) 3% alatt van, ami épp csak elérhetőnek tűnhet, de később bemutatom, hogy így sem működik a dolog.

Egy gyors becslés arra, hogy mekkora a megfelelő hitelhányados: k féléven át hitelt vesz fel a diák, majd n féléven át törleszt. A hitelállománya kezdetben közelítőleg lineárisan nő ($k \cdot Q$ -ig), majd közelítően lineárisan csökken, ennek pedig az átlaga $\frac{kQ}{2}$. A diákok száma, akik a rendszerben vannak $N \frac{k+n}{k}$, vagyis a teljes hitelösszeg: $L \approx N(k+n) \frac{Q}{2}$ új hitelek aránya (amelyek összege diákonként Q) $\frac{2}{n+k}$. Ez az eredeti paraméterek szerint 3.3%.

Ahhoz, hogy az eredeti 25 éves futamidővel önálló legyen a rendszer (vagyis a teljes hitelállomány 3.3%-át kiadhassa félévente), ahhoz 6% fix féléves kamatot kéne kérni a diákoktól, ez azért igen messze van a megjelölt 1%-tól. (Lásd: 3. eset)

Úgy tűnhet, hogy a 18 féléves futamidő megoldást jelenthet, de ne felejtjük, hogy ez csökkenti a teljes hitelállományt, így növeli az új hitelek arányát. 18 félév esetén a minimum új kiadható hitelállomány 7.14% lenne ($\frac{2}{n+k}$).

Az, hogy az 1. esetben a rendszer működési költsége eléri a kezdeti megtakarítások mértékét egyszerűen abból adódik, hogy számos paraméter esetében alaposan túlbecsültük a valóságban várható értékeket, hiszen célunk nem a várható érték, hanem a még esetleg lehetséges szélső esetbecslése volt.

Az ideji felvételi (és beiratkozási) tényadatok, valamint a diákhitel II. rendszer induláskori fogadtatása legkésőbb 2013. elejére már remélhetőleg fog olyan információs bázissal szolgálni, melynek segítségével még a jelenleg folyó kutatási projektünk lezárása előtt, a rendszer működésére vonatkozó realiztikusabb becslésekre is vállalkozhatunk majd óvatosan-

Felhasznált irodalom

- Adorján Richárd–Balogh László–Högye Mihály–Parádi-Dolgos Anett–Wickert Irén (2012): *Közpénzügyi menedzsment*. AULA, Budapest
- Ágoston, Anita–Wickert, Irén–Balogh, László (2011): Current Issues of the New Public Management, *Regional and Business Studies* Vol 3 Suppl 1, 353–365.
- Berlinger Edina (2012): Felsőoktatás életre-halálra. *Magyar Narancs* 2012. febr. 9.
- Blankart, Charles B. (2008): *Öffentliche Finanzen in der Demokratie. Eine Einführung in die Finanzwissenschaft*. (7. Auflage) Verlag Franz Vahlen, München.
- Brümmerhoff, Dieter (2007) *Finanzwissenschaft*. (9. Auflage) : Oldenbourg, München –Wien
- Brümmerhoff, Dieter (2011) *Finanzwissenschaft*. (10. Auflage) : Oldenbourg, München –Wien
- Cullis, John and Jones, Philip (2003): *Közpénzügyek, közösségi döntések*. AULA, Budapest.
- Heertje, Arnold–Wenzel, Heinz-Dieter (2008): *Grundlagen der Volkswirtschaftslehre* (7. Auflage) Springer
- Zimmermann, Horst and Henke, Klaus-Dirk (2005): *Finanzwissenschaft*. (9. Auflage). Verlag Franz Vahlen, München.

1. táblázat. Az állami szerepvállalás mértéke

Ország	Időszak	Az állam növekedése	Állam /GDP% 1990	Állam /GDP% 2002
USA	1913–1957	6,0%–26,0%	37,0	36,0
Nagy-Britannia	1920–1950	26,0%–39,0%	42,2	41,8
Kanada	1929–1954	15,0%–27,4%	48,8	40,9
Németország	1913–1954	15,7%–41,0%	44,5	48,7
Dánia	1870/79–1947/50	8,4%–23,3%	57,0	55,8
Norvégia	1938–1950/53	17,0%–32,6%	54,0	47,4
Svájc	1938–1952	19,1%–21,2%	30,0	35,4
Belgium	1912–1956	7,3%–22,2%	53,4	50,2
Svédország	1938/39–1950	21,0%–31,3%	63,5	58,2

Forrás: Zimmermann–Henke, 2005. p. 34.

2. táblázat. Állami kiadások a GDP százalékában

	1990	1995	2000	2005	2008	2010
Dánia	56,1	59,2	53,5	52,6	49,6	58,5
Németország*	45,3	48,3	45,1	46,8	43,7	47,9
Egyesült Királyság	39,4	44,3	36,8	43,7	44,3	50,4
Írország	38,1	41,0	31,6	34,4	35,5	66,8
Ausztria	49,3	55,9	51,3	49,8	47,9	52,5
Svédország	58,6	67,2	57,1	56,3	52,5	52,9
Magyarország	–	–	46,5	50,0	49,0	49,5

* 1990-ig Nyugat-Németország. Forrás: Heertje–Wenzel, 2008, Eurostat, 2011

3. táblázat. Az állami szerepvállalás növekedésének okai

Cullis–Jones (Berry és Lowery nyomán)	Blankart
<ul style="list-style-type: none"> – Leviatánszerű bürokratikus monopóliumok – Fiskális illúzió – Hivatali szavazóerő – Pártok versenye – Érdekcsoportok tevékenysége – Központosítás – Adózási kérdések – Keresleti érvek (Wagner, Galbraith) – Kínálati érvek (Baumol) – Gazdaságok nemzetközivé válása – Információ – Elmozdulási hatások – Társadalombiztosítás növekedése – Marxista megközelítés – Alkotmányos sorvadás 	<ul style="list-style-type: none"> – Közvetlen demokráciában <ul style="list-style-type: none"> – Közszolgáltatások jövedelemrugalmassága – Közszolgáltatások adóárugalmassága – Népeség-növekedés – Képviseleti demokráciában <ul style="list-style-type: none"> – Szavazatcsere – Lobbitevékenység – Érdekcsoportok – Bürokrácia hatása – Adó- és fiskális illúzió

Forrás: Cullis–Jones, 2003; Blankart, 2008

4. táblázat. Az állami kiadások visszafogásának lehetőségei

Blankart	Brümmerhoff
<ul style="list-style-type: none"> – Mennyiségi korlátozások – Költségvetési eljárási korlátok <ul style="list-style-type: none"> – Bevételi és kiadási döntések összekapcsolása – Finanszírozás célbevételekből – Szavazatsere korlátozása – Állami feladatok föderalizálása – Államadósság törlesztési terve – Minősített többség – SunsetLegislation – Zárolás 	<ul style="list-style-type: none"> – Alkotmányos reform – Decentralizáció – Privatizáció <ul style="list-style-type: none"> – Finanszírozás – Termelés – „Államtalanítás” – Liberalizáció – A megszorítások technikája és időzítése <ul style="list-style-type: none"> – Drasztikus – Átalányszerű – Szelektív – Bevételek csökkentése

Forrás: Blankart, 2008, Brümmerhoff 2006

5. táblázat. Hazai diákhitel konstrukciók

	Diákhitel I.	Diákhitel II.
Felhasználás	szabad (megélhetési költség)	kötött (önköltség)
Jogosultak	minden hallgató a felsőoktatásban	részösztöndíjasok, önköltséget fizetők
Maximális havi hitelösszeg	ezentúl 50 ezer forint (korábban 40-50-60 ezer Ft)	havi önköltség (akár havi 270 ezer forint az orvoscépzésben)
Kamat	jelenleg 8% (önfenntartó), változó	mindig 2% (támogatott), fix
Törlesztés	képzés után jövedelemarányosan	képzés után jövedelemarányosan
Törlesztési kötelezettség	ezentúl a bruttó jövedelem 8%-a (korábban 6-8-9%)	a bruttó jövedelem 4–24%-a
Hitelállomány	244 Md	
Finanszírozó	EIB, MFB, diákhitel kötvények	
Állami garancia	forrásokra	
Élőszerződések száma	214 ezer	
Adóhatóságnak átadott ügyek aránya 2011-ben	1,7%	
Éves működési költség a hitelállomány arányában	0,5-0,6%	

Ki viseli a hitelkockázatot?	hitelfelvevők kockázati közös-sége	állam
EUROSTAT besorolás	privát	állami

Forrás: Berlinger 2012

6. táblázat

1. eset

Diákhitel kamatláb (Szemeszter)	Hallgatók száma	Állampapír - hozam (Szemeszter)
1,0%	150 000	2,0%
Szemeszterek száma	Önköltség - térítés	Működési költség
10	400 000Ft	1,0%
Fizetéseképtelenség		Futamidő(Szemeszter)
1,5%		50
Összes hitelvolumen	Annuitásfaktor	Összköltség(Szemeszter)
1 800 mrdFt	2,55%	68 7656 mrdFt
		Egy főre jutó költség
		458 440 Ft

2. eset

Diákhitel kamatláb (Szemeszter)	Hallgatók száma	Állampapír – hozam (Szemeszter)
1,0%	150 000	2,0%
Szemeszterek száma	Önköltség - térítés	Működési költség
10	400 000Ft	0,0%
Fizetéseképtelenség		Futamidő (Szemeszter)
1,5%		50
Összes hitelvolumen	Annuitásfaktor	Összköltség (Szemeszter)
1 800 mrdFt	2,55%	50 766mrdFt
		Egy főre jutó költség
		338 440Ft

3. eset

Diákhitel kamatláb (Szemeszter)	Hallgatók száma	Állampapír – hozam (Szemeszter)
6,09619580%	150 000	2,0%
Szemeszterek száma	Önköltség - térítés	Működési költség
10	400 000Ft	1,0%
Fizetéseképtelenség		Futamidő (Szemeszter)
1,5%		50
Összes hitelvolumen	Annuitásfaktor	Összköltség (Szemeszter)
1 800 mrdFt	6,43%	0Ft
		Egy főre jutó költség
		0Ft